
WPROWADZENIE

1 marca 2018 roku w efektownie zrewitalizowanej Łażni Łańcuszkowej Sztolni Królowa Luiza w Zabrze odbył się jubileusz osiemdziesiątych urodzin prof. dr hab. Ireny Bukowskiej-Floreńskiej, wybitnego etnologa i antropologa kulturowego oraz uznanego muzealnika, zasłużonej badaczki kultury śląskiej, współtwórczyni kierunku etnologia w Uniwersytecie Śląskim. Uroczystość była okazją do podsumowania osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych Jubilatki oraz wręczenia Jej pamiątkowego albumu, przygotowanego przez pracowników Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UŚ w Cieszynie. W jubileuszu Pani Profesor udział wzięli przedstawiciele środowisk naukowych między innymi z Krakowa, Opola, Katowic, Łodzi, delegacja Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, reprezentanci wielu instytucji muzealnych (w tym Muzeum Miejskiego w Zabrze, Muzeum Miejskiego w Rudzie Śląskiej, Muzeum w Rybniku, Muzeum w Gliwicach, Muzeum Śląskiego w Katowicach, Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu), rodzina, przyjaciele, a także absolwenci cieszyńskiej etnologii.

Irena Bukowska-Floreńska w latach 1955–1960 studiowała etnografię na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Początkowo związana z Katedrą Etnografii Słowian i ze społeczem naukowym prof. Romana Reinfussa, kierownika Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk, rozwijała swoje zainteresowania polską sztuką ludową i podjęła dodatkowo studia na kierunku historia sztuki (1957–1959). Od trzeciego roku studiów etnograficznych, dzięki inspirującym wykładom i ćwiczeniom prof. Andrzeja Waligórskiego, ucznia Bronisława Malinowskiego, zaczęła uczęszczać na otwarte seminaria prof. Kazimierza Dobrowolskiego. Ukierunkowało to Jej sposób postrzegania i interpretowania kultury jako całości badanej nie tylko opisowo, lecz także przez

stosowanie podejścia funkcjonalnego i integralnego. Dyplom magistra etnografii uzyskała w 1960 roku, na podstawie pracy „Przemiany kulturowe w urządzaniu wnętrza domu chłopskiego we wsi Skotniki (Kraków dzielnica Podgórze) w latach 1880–1960”, napisanej pod kierunkiem prof. Kazimierza Dobrowolskiego.

W październiku 1960 roku objęła etat w Muzeum w Zabrze, gdzie kierowała przez dwanaście lat działem etnografii. W tym okresie prowadziła rozległe prace badawcze nad całokształtem zmiany kulturowej w środowiskach robotniczych i robotniczo-chłopskich w przemysłowych rejonach Górnego Śląska. Szczególną uwagę poświęciła sztuce nieprofesjonalnej robotników, odkrywając nieznaną dotąd szerszemu ogółowi jej dziedzinę – rzeźbę w węglu. Od lutego 1972 roku zajmowała stanowisko kustosza w Muzeum w Wodzisławiu Śląskim. I wreszcie w 1973 roku została mianowana kierownikiem Muzeum w Rybniku, gdzie, po reorganizacji placówki, historię rzemiosła uczyniła działem wiodącym.

W 1976 roku obroniła na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pracę doktorską „Współczesna twórczość plastyczna środowiska robotniczego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i Rybnickiego Okręgu Węglowego na przykładzie rzeźby”, której promotorem był prof. Józef Burszta. Dwa lata później przeszła do pracy w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, w ówczesnym Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym. W roku 1989 Rada Wydziału Historycznego poznańskiej uczelni podjęła uchwałę o nadaniu Irenie Bukowskiej-Floreńskiej stopnia doktora habilitowanego nauk historycznych w zakresie etnografii, na podstawie rozprawy „Społeczno-kulturowe funkcje tradycji w społecznościach industrialnych Górnego Śląska”. W 1992 roku Irena Bukowska-Floreńska objęła stanowisko profesora Uniwersytetu Śląskiego. Na podstawie dorobku naukowego w roku 2009 uzyskała tytuł profesora.

Niezaprzeczalną zasługą Profesor Ireny Bukowskiej-Floreńskiej jest między innymi powstanie w 1995 roku kierunku etnologia (dziś etnologia i antropologia kulturowa) w Uniwersytecie Śląskim (kierunek funkcjonuje obecnie na Wydziale Sztuki i Nauk o Edukacji, zlokalizowanym w Cieszynie). Pani Profesor odegrała kluczową rolę w ukształtowaniu profilu naukowo-badawczego i dydaktycznego cieszyńskiego ośrodka etnologicznego, kierując najpierw Katedrą Etnologii, a później Instytutem Etnologii i Antropologii Kulturowej. Z Jej inicjatywy w roku 1997 ukazał się pierwszy tom periodyku naukowego „Studia Etnologiczne i Antropologiczne”, stanowiącego pokłosie badań realizowanych przez etnologów oraz corocznych ogólnopolskich konferencji organizowanych w Cieszynie. Jako

wieloletnia redaktorka naczelna sprawiła, że pismo to zyskało uznanie nie tylko w kraju.

Zasadniczym przedmiotem zainteresowań badawczych Profesor Ireny Bukowskiej-Floreńskiej, jak również Jej życiową pasją jest Górny Śląsk, któremu poświęciła swój potencjał naukowy i twórczą energię. O kulturze tego regionu i jego mieszkańcach pisała książki, opublikowała niezliczone artykuły w pracach zbiorowych i czasopismach naukowych, ekspertyzy, raporty, recenzje. W czasie swoich wieloletnich badań nad funkcją tradycji w społeczeństwie nowoczesnym poddawała wielostronnej analizie różne aspekty dziedzictwa kulturowego społeczności industrialnych. W dużym stopniu zajmowała ją także szeroko pojmowana problematyka z zakresu antropologii miasta i ekologii kulturowej. Bogaty dorobek naukowy Jubilatki dotyczy między innymi kulturowych uwarunkowań tożsamości regionalnej, systemu wartości, rodziny, religijności, postaw twórczych i aktywności kulturalnej, zagadnień pogranicza kulturowego, degradacji środowiska kulturowego i społecznego, dynamiki przemian społeczności przemysłowych, a także analizy stanu, potrzeb i perspektyw etnologicznych badań śląskoznawczych. Działalność naukowo-badawcza Profesor Ireny Bukowskiej-Floreńskiej, w tym poczynione uściślenia teoretyczne oparte na całościowym i syntetycznym ujęciu problematyki tradycji kulturowej przemysłowych rejonów Górnego Śląska, stanowią niebagatelny wkład w rozpoznanie i zrozumienie istoty śląskiej kultury. Pani Profesor ma znaczący udział w kształceniu i wspieraniu rozwoju młodej kadry polskich etnologów i antropologów kulturowych. Skupiła wokół siebie grono uczniów i wychowanków (dziś już doktorów i samodzielnych pracowników akademickich), z którymi wciąż dzieli się swoją wiedzą i doświadczeniem naukowym.

Chcąc podziękować za wszystko, co z pasją tworzyła i rozwijała w Cieszynie i co pozwoliło na wykreowanie w tym mieście silnego ośrodka etnologicznego i antropologicznego, przyjaciele, współpracownicy i uczniowie dedykują Jubilatce piąty tom naukowej serii wydawniczej „Bibliotheca Ethnologiae Europae Centralis”.

Halina Rusek, Grzegorz Odoj

INTRODUCTION

Prof. dr hab. Irena Bukowska-Floreńska – an outstanding academic in ethnology and cultural anthropology, distinguished museologist, renowned scholar in Silesian Culture, co-founder of ethnology programme at the University of Silesia in Katowice – celebrated her 80th birthday anniversary jubilee on the 1st of March 2018, an event held in spectacular and renovated Queen Louise Adit Complex in Zabrze. It was an occasion to pay tribute to her academic, teaching, and organisational achievements and to give her a commemorative album created by the staff of the Institute of Ethnology and Cultural Anthropology, University of Silesia in Katowice (Cieszyn). Moreover, this event gathered academics from Cracow, Opole, Katowice, and Lodz, the delegates of the Main Board of Polish Ethnological Society, the numerous representatives of museums (including Zabrze City Museum, Ruda Śląska City Museum, Rybnik Museum, Gliwice Museum, Muzeum Śląskie, and Upper Silesian Museum in Bytom), not to mention family members, friends, and the alumni of ethnology programme in Cieszyn.

Irena Bukowska-Floreńska studied ethnography at the Faculty of Philosophy and History at the Jagiellonian University in Cracow in 1955–1960. Initially, she was associated with the Slavic Ethnography Department and the research group led by prof. Roman Reinfuss, the head of the Institute of Art of the Polish Academy of Sciences; she fostered her interests in Polish folk art there and even undertook graduate studies in history of art (1957–1959). From her third ethnography year on, Bukowska-Floreńska, inspired by lectures and tutorials of prof. Andrzej Waligórski (himself a student of Bronisław Malinowski), participated in prof. Kazimierz Dobrowolski's open seminars. This fact had a decisive impact on her own interpretative position that aside from applying descriptive terms to culture understood

as a whole has referred to integral and functional approaches as well. She obtained her MA in ethnography in 1960, based on the dissertation entitled “Przemiany kulturowe w urządzeniu wnętrza domu chłopskiego we wsi Skotniki (Kraków dzielnica Podgórze) w latach 1880–1960” [The Cultural Changes in Furnishing Peasant Homes in Skotniki (Podgórze, Cracow) between 1880 and 1960], supervised by prof. Kazimierz Dobrowolski.

In October 1960, Bukowska-Floreńska started to work in Zabrze Museum, where she was leading the ethnography department for twelve years. During this period, she undertook extensive research in cultural changes affecting working class and working peasantry in the industrialised regions of the Upper Silesia. She was particularly interested in the amateur art of working class, and recognised coal sculpture: the artistic activity which had not been commonly acknowledged yet. In February 1972, she became a museologist in Wodzisław Śląski Museum. Finally, in 1973 she was appointed the director of Rybnik Museum. Having reformed the museum and reoriented its primary focus, she created an institution specialised in fields which relied on the resources at its disposal and, at the same time, diverged from the areas cultivated by other Silesian museums. The history of craft, therefore, became a central feature of Rybnik Museum identity and activity.

In 1976, she obtained her PhD at the Faculty of History at Adam Mickiewicz University in Poznań, based on the dissertation supervised by prof. Józef Burszta, entitled “Współczesna twórczość plastyczna środowiska robotniczego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i Rybnickiego Okręgu Węglowego na przykładzie rzeźby” [The Contemporary Art of the Working Class in Rybnik Coal Area and Upper Silesian Industrial Region on the Example of a Sculpture]. Two years later, she began to work at the Faculty of Arts and Pedagogy at the Cieszyn academic facility of the University of Silesia. In 1989, the Council of the Faculty of History at Adam Mickiewicz University in Poznań habilitated her in ethnography, basing on her “Społeczno-kulturowe funkcje tradycji w społecznościach industrialnych Górnego Śląska” [Social and Cultural Functions of Tradition in the Industrial Societies of the Upper Silesia]. In 1992, she was appointed a University of Silesia Professor. In 2009, her academic achievements were confirmed and she became a faculty professor.

Establishing ethnology studies (currently ethnology and cultural anthropology studies) programme at the University of Silesia in 1995 is undisputedly one of Bukowska-Floreńska’s greatest achievements (currently, this programme is held at the Faculty of Fine Arts and Educational Science

in Cieszyn). Having been the head of the Ethnology Department and, later on, the Institute of Ethnology and Cultural Anthropology, she contributed to the research and teaching profile of ethnology in Cieszyn. Furthermore, she founded “*Studia Etnologiczne i Antropologiczne*” academic journal [Journal of Ethnology and Anthropology] comprising research carried out by ethnologists and proceedings of annual conferences held in Cieszyn, whose first volume was published in 1997. A long-term editor-in-chief, she contributed not only to the local significance of this journal, but also to its international success.

Professor Bukowska-Floreńska has dedicated her academic career and creative energy to the Upper Silesia: her predominant object of study and lifelong passion. This region – its culture and citizens – is reflected not only in her books and academic papers in monographs and journals, but also in her expert opinions, reports, and reviews. Her studies on the function that tradition serves in modern society have resulted in the detailed analyses of cultural heritage and its various aspects with regard to industrial societies. Importantly enough, she has been equally fascinated by urban anthropology and cultural ecology. Her publications are concerned with such issues as cultural aspects of regional identity, moral code, family, religiosity, creativity and cultural activism, cultural peripheries, degradation of social and cultural environment, change and its dynamics in industrial societies, and the role of ethnology in Silesian studies (in reference to its condition, needs, and perspectives).

Putting forward a theoretical synthesis and a holistic approach to the cultural tradition of industrial parts of the Upper Silesia, the teaching and academic achievements of Bukowska-Floreńska immensely contribute to recognition and understanding of Silesian culture. She has had a great influence on the younger generations of Polish ethnologists and cultural anthropologists. Even nowadays she imparts her knowledge and experiences on her former students (currently, doctors and members of academic staff).

In recognition of her academic, teaching, and organisational achievements, her passion and devotion to Cieszyn which granted it with its own school of ethnology and cultural anthropology of great significance, we – her friends, colleagues, and students – hereby present and dedicate the fifth volume of “*Bibliotheca Ethnologiae Europae Centralis*” publishing series to her.